

יסדר אדם שלחנו בערב שבת

מאת: שמואל חדש

"אמר ר' אלעזר לעולם יסדר אדם שלחנו בערב שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית. ואמר ר' חנינא לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית." (שבת קיט:); ופירש רש"י (שם) "יסדר בערב שבת לילי שבת; במוצאי שבת, נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך." וצריך באור דהא פשוט דגם סעודת שחרית וסעודה שלישיית איתנייהו בדין סידור שלחן, ואמאי נקטו ר' אלעזר ור' חנינא רק סעודת ליל שבת ומוצאי שבת. וצ"ל דאמנם כן הוא דפשוט היה להם דבעינן סידור שלחן בכל הסעודות, אלא דרבנא נקטו, דר' אלעזר נקט סעודת ליל שבת ללמדנו שיסדר שלחנו מבעוד יום בערב שבת. ור' חנינא חידש דגם סעודת מוצאי שבת, שאינה סעודת שבת, הויה נמי בדין סידור שלחן. אכן נמצא לפי זה דדינא דר' אלעזר ודינא דר' חנינא חלוקים הם בחדושם. וקצת קשה דהיה משמע מתאום לשונם דחד דינא וחד חדושה אמרו, זה בערב שבת וזה במוצאי שבת.

עוד קשה, דבאמת פרט זה שיהא השלחן מסודר מבעוד יום, כבר למדנו להדיא ממקום אחר, בשבת שם (קיט:), דאיתא התם "ר' יוסי ב"ר יהודה אומר שתי מלאכי השרת מלוין לו לאדם וכו' וכשבא לביתו ימצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יה רצון שתהא לשבת אחרת כך." ועי' בשלחן ערוך (או"ח סי' רס"ב) "יסדר שלחנו ויציע המטות ויתקן כל עניני הבית כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מביהכ"נ." (ועיי"ש בטור) ומבואר להדיא דמקורם הוא הך דר' יוסי ב"ר יהודה. ואם כן אמאי הוצרך ר' אלעזר לנקוט בדיני סעודת ליל שבת ללמדנו אגב אורחיה פרט זה של מבעוד יום, כיון דכבר מבואר דבר זה להדיא בדברי ר' יוסי ב"ר יהודה? ולא היה לו לר' אלעזר לומר כי אם עיקר דינא שכל סעודת שבת בעו סידור שלחן.

ועוד שבהרמב"ם אי אפשר לומר זה, דזה לשונו בהל' שבת (ל:ה) "מסדר אדם שלחנו בערב שבת ואע"פ שאין צריך אלא לכזית, וכן מסדר שלחנו במוצאי שבת ואע"פ שאינו צריך אלא לכזית כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת ויהיה נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן." הרי שכתב הך דר' יוסי ב"ר יהודה להדיא שיהא שלחן ערוך והכל מוכן מבעוד יום, ואם כן מה שכתב קודם לזה שיסדר שלחנו בערב שבת על כרחך שהוא ענין אחר נוסף על זה. ועוד שכתב כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו,

שמואל חדש סוחר גר בפלטבוש.

נראה מזה שדין מסויים קאמר בערב שבת ומוצאי שבת, ולא דכל שכן דשייך דין זה בסעודת היום של שבת.

עוד צ"ע הא דקאמר ר' אלעזר "אף על פי שאין צריך אלא לכזית," איזה לשון הוא זה? הא סעודת שבת צריך לענגה בכל טוב, ובשלמא ר' חנינא דאיירי מסעודת מוצאי שבת, ניחא, אבל לר' אלעזר קשיא. ועי' במהרש"א (בחדושי אגדה) שנדחק בזה.

והנראה לומר בזה, שהרמב"ם לא פירש הא דיסדר שלחנו בערב שבת כרש"י, שר"ל לסעודת ליל שבת, אלא מפרש הך בערב שבת לסעודת ערב שבת ממש. וכמו דהא דמוצאי שבת שאמר ר' חנינא איננה סעודת שבת, כן הך בערב שבת שאמר ר' אלעזר נמי לא איירי מסעודת שבת. והנה ר' חנינא אמר דיסדר שלחנו במוצאי שבת, היינו שהסעודה הקבועה הראשונה של חול אחר שבת תהיה בסידור שלחן, שגם זה מכבוד שבת לכבדו ביציאתו. ור' אלעזר אומר זה הדין עצמו לגבי סעודה האחרונה של חול לפני כניסת השבת, שגם היא תהיה בסידור שלחן כדי לכבדו בכניסתו. ואין להקשות, וכי שייך כבוד השבת בבקרו של יום ששי, דבאמת כן הוא, וכמבואר ברמב"ם שם הלכה ד, שאסור לקבוע סעודה בכל יום הששי והוא מדין כבוד שבת.

ונמצא לפי זה דהחדוש של סידור שלחן בערב שבת ובמוצאי שבת הוא ממש שווה, דשניהם סעודת חול הם ואעפ"כ בעו סידור שלחן. גם מבואר היטב הא דקאמרי "אף על פי שאין צריך אלא לכזית," דתרוייהו לא איירי מסעודת שבת כלל אלא מסעודת של יום ששי ושל יום ראשון, דעצם הסעודות אין בהם מצוה דסעודות הקבועות של חול המה, וכל מצוותן אינן כי אם סידור השלחן בהם בלבד מדין כבוד שבת. וזהו דקאמרי ר"א ור"ח דאף דסעודת חול הן ואינן צריכין אלא לכזית, מכל מקום בעי סידור שולחן. אבל מסעודת שבת לא דברו כלל, דפשיטא דאית בהו דין עונג ולא שייך לומר בהו שאינן צריכין אלא לכזית, וגם פשוט שהן בדין סידור שולחן מדין כבוד. ועיי"ש ברמב"ם דבהלכה ד' איירי מערב שבת, וכן גם בהלכה ה' לא איירי רק מערב שבת ולא מסעודת ליל שבת כלל, ולא התחיל לדבר מסעודת שבת עצמן רק בהלכה ט. עיי"ש ומדויק כמו שכתבתי.

ועיין בבאור הגר"א (סי' ש') דסעודת מוצאי שבת בעיא פת. והכריח זה מהא דמימרא דר' אלעזר ור' חנינא בהדדי איתמר, ובד"ר אלעזר הא בעי פת דאיירי בסעודת ליל שבת. ועיין עוד במחצית השקל (או"ח רצ"א סק"א) שהקשה על הא דכתב בשו"ע דסעודת שבת בעיא כביצה. והקשה מהא דיסדר שלחנו בערב שבת דהיינו סעודת ליל שבת וקאמר אע"פ שאינו צריך לכזית. עיי"ש מה שנדחק בזה. ועיין עוד במג"א (רע"ד ס"ק ב). ולפי מה שנתבאר, כל דבריהם אינם רק לפי פרש"י, אבל להרמב"ם אין מקום לדבריהם. והם לא נחתו לפרש הכי, אבל הדברים נראים בדעת הרמב"ם. ❧